

Zavičajni idiom u nastavi Hrvatskoga jezika od 1. do 4. razreda osnovne škole - primjer kajkavske ikavice

Komar, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:060228>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

KATARINA KOMAR

DIPLOMSKI RAD

**ZAVIČAJNI IDIOM U NASTAVI
HRVATSKOGA JEZIKA OD 1. DO 4.
RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE – PRIMJER
KAJKAVSKE IKAVICE**

Zagreb, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

PREDMET: HRVATSKI JEZIK

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Katarina Komar

**TEMA DIPLOMSKOGA RADA: ZAVIČAJNI IDIOM U
NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA OD 1. DO 4. RAZREDA
OSNOVNE ŠKOLE – PRIMJER KAJKAVSKE IKAVICE**

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Tamara Gazdić-Alerić

SUMENTOR: doc. dr. sc. Martina Kolar Billege

Zagreb, rujan 2018.

Sadržaj

Sažetak	3
Zusammenfassung	3
1.Uvod.....	5
2. O kajkavskoj ikavici.....	5
2.1.Rasprostranjenost kajkavske ikavice.....	7
2.2.Književnoumjetnički tekstovi hrvatskih pisaca pisani kajkavskim ikavskim govorom	7
3.Uloga imanentne gramatike pri usvajanju normativne	9
3.1.Razlikovna gramatika kajkavske ikavice	10
3.1.1. Glasovi (fonemi)	10
3.1.2. Odraž starih glasova.....	10
3.1.3. Naglasak.....	14
3.1.4. Oblici.....	15
4. Uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezične kompetencije učenika nižih razreda osnovne škole	26
5. Istraživanje - Razine razumijevanja zavičajnog idioma (kajkavske ikavice) na temelju riječi i rečenica pisanih na zavičajnom idiomu	27
5.1. Cilj istraživanja	27
5.2.Problemi istraživanja.....	27
5.3. Hipoteza	27
5.4.Uzorak, postupak istraživanja i instrumentarij.....	28
5.5. Rezultati istraživanja i interpretacija.....	29
6.Zaključak.....	35
Literatura.....	36

Sažetak

U radu će biti objašnjen pojam zavičajni idiom i njegova uloga u nastavi Hrvatskoga jezika od 1. do 4. razreda osnovne škole. Ovaj se rad temelji na kajkavskoj ikavici, nazvanoj još i donjosutlanska ikavica, koja je proglašena nematerijalnim kulturnim dobrom, a njome govori stanovništvo zapadnog dijela Zagrebačke županije. U nastavku će biti više riječi o tom zavičajnom idiomu, njegovu nastanku, rasprostranjenosti i piscima koji su njime pisali. Potom će biti pobliže opisana imanentna i normativna gramatika, te objašnjena uloga imanentne gramatike pri usvajanju normativne gramatike. Razlikovna gramatika kajkavske donjosutlanske ikavice važna je sastavnica ovoga rada za bolje razumijevanje toga zavičajnoga idioma. Također, postavlja se pitanje utječe li uporaba zavičajnoga idioma u svakodnevnoj komunikaciji na stjecanje standardne jezične kompetencije. U istraživačkom dijelu rada, traži se odgovor na pitanje jesu li učenici nižih razreda osnovne škole usvojili riječi hrvatskoga standardnoga jezika ili se u svojim pisanim uradcima i dalje služe riječima zavičajnoga idioma. Nastavno s time, ispituju se razine razumijevanja kajkavske ikavice na temelju riječi i rečenica.

Ključne riječi: zavičajni idiom, kajkavska ikavica, imanentna gramatika, razlikovna gramatika, jezična kompetencija

Zusammenfassung

In dieser Arbeit wird der Begriff des heimatlichen Idioms und seine Funktion im Unterricht der kroatischen Sprache von der 1. bis zur 4. Grundschulklasse erklärt. Diese Arbeit konzentriert sich auf kajkavska ikavica, auch donjosutlanska ikavica genannt, die als nicht materielles, kulturelles Gut gilt, und von der Population in den Gebieten westlich des Zagrebers Bezirks gesprochen wird. Zunächst wird dieses Idiom, seine Entstehung und Verbreitung geschildert, des Weiteren werden die Autoren, die dieses Idiom in ihren Werken nutzten vorgestellt. Außerdem wird die eingeborene und normative Grammatik beschrieben, sowie die Rolle der eingeborenen Grammatik beim Erlernen der normativen Grammatik erläutert. Wichtiger Teil dieser Arbeit macht die differenzierte Grammatik aus, was zum Verständnis des heimatlichen Idioms beiträgt. Leitfrage dieser Arbeit ist: (Wie) beeinflusst der Gebrauch des heimatlichen Idioms in der alltäglichen Kommunikation das Erlernen der Standard Sprachkompetenz. Besonders wird darauf

eingegangen, ob und inwiefern die Schüler der 1. bis 4. Grundschulklasse Wörter aus dem Standardkroatisch bereits erlernt haben, oder ob sie noch das heimatliche Idiom nutzen. Weiterführend werden die Verstehensstufen der kajkavska ikavica auf Basis von Wörtern und Sätzen untersucht.

Schlüsselwörter: das heimatliche Idiom, kajkavska ikavica, die eingeborene Grammatik, die differenzierte Grammatik, die Sprachkompetenz

1. Uvod

Pojam *idiom* dolazi od grčke riječi *idioma*, a označava posebnu osobinu jezika, narodni jezik, narječje, dijalekt, način govora, svaki osobit i samostalan govor uopće (Anić, Klaić, Domović 200: 574). Zavičajni se idiom može definirati kao poseban i prepoznatljiv govor nekog kraja ili pojedinog govornika. U kajkavskom narječju Lončarić (1996: 146) razlikuje 15 dijalekata: plješivičkoprigorski, samoborski, gornjosutlanski, bednjansko-zagorski, varaždinsko-ludbreški, međimurski, podravski, sjevernomoslavački, glogovničko-bilogorski, gornjolonjski, donjolonjski, turopoljski, vukomeričko-pokupski, donjosutlanski i gornaski. Brozović (1988: 92-93) dijeli kajkavsko narječje, za razliku od Lončarića, na šest dijalekata: zagorsko-međimurski, turopoljsko-posavski, križevačko-podravski, prigorski, donjosutlanski i goranski. U obje podjele spominje se donjosutlanski dijalekt, o kojem je riječ u ovom radu, a naziva ga se još i kajkavska donjosutlanska ikavica. Tim govorom danas govori stanovništvo zapadnog dijela Zagrebačke županije u tridesetak naselja smještenih u donjem toku rijeke Sutle i marijagoričkoga pobrđa. Stjepan Ivšić u svojoj znanstvenoj studiji *Jezik Hrvata kajkavaca* (1936) naziva tu skupinu stanovništva najčistijim kajkavcima ikavcima. U prvome dijelu rada će biti riječ o podrijetlu kajkavske ikavice i njejoj rasprostranjenosti, potom će biti spomenuti pisci koji su pisali kajkavskom ikavicom, te objašnjena uloga imanentne gramatike pri usvajanju normativne gramatike. Radu će biti priložena razlikovna gramatika kajkavske ikavice, a potom objašnjena uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezične kompetencije učenika nižih razreda osnovne škole. Drugi dio rada je usmjeren na istraživanje u kojem je riječ o razinama razumijevanja kajkavske ikavice kod učenika nižih razreda.

2. O kajkavskoj ikavici

Nedvojbeno je da je kajkavska ikavica nastala spajanjem kajkavske ekavice kojom su govorili tadašnji starosjedoci i čakavske ikavice doseljenika. Neke od karakteristika kajkavskog ikavskog govora su ikavski odraz jata, refleks *a* na mjestu poluglasa i stara čakavska akcentuacija (Horvat 2015). S obzirom na manjak povijesnih istraživanja ovoga govora, moguće je izdvojiti nekoliko teorija o nastanku kajkavske ikavice. Stjepan Krivošić (1979) u svom djelu *Porijeklo sutlanskih ikavaca* navodi sljedeće: „Sutlanski su doseljenici došli iz područja koje se može ovako opisati: Pounje, krajevi istočno, zapadno i sjeverno od Pounja do Kupe. To je područje

potvrdilo mnoštvo prezimena, etnika i ktetika. Kod toga je glavno to da se ovdje ne radi o Bosni, pa ni zapadnoj, iz XV. i XVI. stoljeća; po broju doseljenika današnja zapadna Bosna ne može se smatrati prapostojbinom, iako nije u potpunosti isključena; ima nekoliko prezimena koja nas na to upućuju.“ U rukopisu *Slike iz prošlosti zaprešićkoga kraja od 1209. do 1903.*, objavljenom u Zprešićkom zborniku 1992. godine, Stjepan Krivošić detaljnije objašnjava podrijetlo tadašnjih doseljenika: „Budući da su doseobe u Sutlanski kraj vezane uz dolazak franjevaca na Mariju Goricu u prvoj polovici XVI. stoljeća, nastala je tradicija da su franjevci s narodom došli iz Bosne u bijegu pred Turcima. U tumačenju te tradicije načinjena je pogreška kao da se ovdje radi o srednjovjekovnom „kraljevstvu Bosne“. Međutim, od starih historičara naš Baltazar Adam Krčelić daje ispravno tumačenje: franjevci su (s narodom) bježali pred Turcima iz okupiranih dijelova Hrvatske, a pripadali su „franjevačkoj provinciji Bosni“ koja je imala samostane na području Hrvatske. Samo su u tom smislu franjevci i narod, koji se tada doselio, došli iz Bosne.“ O dolasku franjevaca u Mariju Goricu piše i Ivan Brabec u djelu *Sutlanski ikavci*, gdje spominje zagrebačkog biskupa koji je 1527. godine sagradio crkvu i samostan u brdovečkom Prigorju te ih predao franjevcima prebjeglim zbog straha od Turaka iz kraljevine Bosne. I danas crkva i temelji samostana stoje u Mariji Gorici.

Osim podrijetla kajkavske ikavice važno je spomenuti da je kajkavski donjosutlanski govor 14. svibnja 2008. godine upisan na Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske te je u svrhu zaštite toga nematerijalnoga kulturnoga dobra 2015. godine izdan Rječnik kajkavske donjosutlanske ikavice pod nakladništvom Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Udruge Ivana Perkovca – za očuvanje kajkavske ikavice i promicanje zavičajne kulturne baštine. Polazišni izvori za pisanje Rječnika donjosutlanske ikavice bili su zapisi u Spomenici OŠ Ivana Perkovca, školski list Iskrice i Zbornik kajkavske ikavice.

2.1. Rasprostranjenost kajkavske ikavice

Kajkavska donjosutlanska ikavica prostire se na području četiri općine zapadnog dijela Zagrebačke županije: općine Brdovec i naselja Vukovo Selo, Ključ Brdovečki, Šenkovec, Drenje Brdovečko, Laduč, Prudnice, Prigorje Brdovečko; općina Marija Gorica i naselja Sveti Križ, Kraj Donji, Bijela Gorica, Kraj Gornji, Hrstina, Marija Gorica, Oplaznik, Celine Goričke, Žlebec Gorički, Trstenik; općina Pušća s naseljima Marija Magdalena, Žlebec Pušćanski, Hrebine te općina Dubrava s rubnim naseljima Kraj Gornji, Pologi i Bobovec Rozganski. Iz općine Brdovec izuzeto je naselje Harmica, u kojem starosjedioci govore kajkavskim ekavskim govorom. Također valja napomenuti da se u već spomenutim naseljima Brdovec, Javorje, Zdenci Brdovečki, Prudnice i Bobovec Rozganski osim ikavskoga govora nailazi i na kajkavski ekavski refleks jata i poluglasa (*stolëc*).



Slika 1: Zemljovid rasporstranjenosti kajkavske ikavice, autor Branimir Brgles

2.2. Književnoumjetnički tekstovi hrvatskih pisaca pisani kajkavskim ikavskim govorom

Jednim od začetnika suvremenog kajkavskog pjesništva smatra se Stjepan Jakševac (Sveti Križ, 1916.- Zagreb, 1994.), književnik i dječji pjesnik te dugogodišnji spiker Radio Zagreba te urednik Dječjeg programa. Pisao je poeziju i prozu na standardu, ali i na kajkavskoj ekavici i ikavici. Stjepan Hranjec (1995: 100) u svom djelu

Hrvatska kajkavska dječja književnost ističe melodičnost, ritam, jednostavnost i pjevnost kao glavne osobine Jakševčevih stihova, zbog kojih je i veći broj pjesama uglazbljen. Iako Hranjec (1995) tvrdi da Jakševac „nije doslovce slijedio užezavičajni izričaj, želio ga je standardizirati, a sve to da ga učini receptivnijim...“ ova pjesma govori sasvim suprotno:

Tu smu

Tu smu bili
i kagot mali
i smu i bumu
navik ostali.
Su nas večkrati
karali, harali
tujci nebrati
na oči varali!
Smu bili trdi
se nismu dali
i h cajti grdi
glible i glible
koren puščali
koren puščali
puščali tak –
da je skorum
na drugu stran
zemline kugle
zišau van!
I ni te sile
kaštige te ni
– da ime
i rič nam
zeme
il' spremeni!

3.Uloga imanentne gramatike pri usvajanju normativne

Osim što imanentna gramatika ima obilježja jezičnoga sustava organskoga idioma, Gazdić-Alerić i Alerić (2012: 12) navode da ona može sadržavati i „dio jezičnoga sustava nekog drugog, bližega ili udaljenijega organskog idioma, „dio koji se podudara sa standardnim idiomom...“ i „dio koji predstavlja novotvorbu izvornoga govornika“. Imanentna se gramatika stječe nesvjesno, u prirodnom okruženju i u relativno kratkom razdoblju. S obzirom da je pojedinac ovladao jednim sustavom jezičnoga idioma, spreman je za ovladavanje sustavom oblikovanim zakonima normativne gramatike. Normativnu gramatiku Gazdić-Alerić i Alerić definiraju kao jedinstvenu kategoriju koja je promjenjiva u najmanjoj mogućoj mjeri, a stječe se svjesno, u relativno dugom razdoblju. U svom radu *Imanentna gramatika u ovladavanju standardnojezičnom morfologijom* Alerić (2006: 190) postavlja pitanje može li imanentna gramatika biti dobra osnova za stjecanje morfološke standardnojezične kompetencije. Autor smatra da je za uspješnije usvajanje normativne gramatike važno pratiti poteškoće do kojih dolazi tijekom ovladavanja normativnom gramatikom te otkriti kako na usvajanje normativne utječe imanentna gramatika. Pri tom je potrebno opisati sličnosti i razlike između imanentne i normativne gramatike, odrediti najčešća odstupanja od normativne gramatike te opisati metodičke postupke i metode koji bi trebali pridonijeti uspješnijemu poučavanju normativne gramatike (Alerić 2006). Usvajanje imanentne gramatike pomaže u učenju normativne gramatike. Imanentna se gramatika usvaja nesvjesno, u ranoj dobi, u prirodnoj okolini (obitelj, prijatelji) i može se razlikovati od pojedinca do pojedinca. Kad je jednom usvojena, teško se zaboravlja i pojedinac je stekao prvu jezičnu kompetenciju i spreman je za komunikaciju u svojoj užoj okolini. Normativnu gramatiku Alerić definira kao gramatiku standardnoga, neorganskoga idioma, koja se stječe svjesno, u relativno dugome razdoblju. Učenjem normativne gramatike pojedinac stječe drugu jezičnu kompetenciju i može komunicirati sa širim krugom ljudi (Alerić 2006). S obzirom da učenje normativne gramatike nije ni malo lako, pri poučavanju je važno početi od već poznatog (iz imanentne gramatike) i stalno motivirati učenike za daljnji rad i učenje.

3.1. Razlikovna gramatika kajkavske ikavice

Za bolje razumijevanje kajkavskog ikavskog govora prilažem razlikovnu gramatiku kajkavske ikavice objavljenu u zborniku *Donjosutlanski govor i običaji*, čija je autorica Jasna Horvat. Ova je gramatika bila i tema mog maturlalnog rada.

3.1.1. Glasovi (fonemi)

Sutlanski ikavci imaju sustav od 30 glasova (fonema):

6 samoglasnika: a, e, ɛ, i, o, u

24 suglasnika –

šumnici: b, c, č, d, đ, f, g, h, k, p, r, s, š, t, v, z, ž

sonati: j, l, ʎ, m, n, ⁿj, w.

U odnosu na standardni jezik, postoje dva vokala e-tipa, i to, uz otvoreno *e*, zatvoreno *e* (ɛ). Taj samoglasnik dolazi na mjesto poluglasa, što je utjecaj kajkavštine jer je inače poluglas u osnovnom govoru zamijenjen samoglasnikom *a*.

Samoglasnik *e* neki govornici izgovaraju nešto otvorenije, npr. (*vode*).

Izjednačeni su *č* i *ć*, odnosno *dž* i *đ* u srednjim kajkavskim *č* i *dž*.

Afrikata *č* dolazi i u skupini *šč* uz *hč* (*ščáp* – *hčáp*, *ščuka* – *hčuka*).

Nazalno *j* (ⁿ*j*) zamijenilo je palatalni nazal *nj* (*n̄*).

Dvousneno *w* (*u*) dolazi na mjesto *l* na kraju riječi ili sloga, npr. *b̄w*, *kop̄aw* (uz *k̄opo*), *b̄awta*, od *balta* – sjekira.

3.1.2. Odras starih glasova

Samoglasnici

Ikavizam

Donjosutlanski govor ima glas *i* na mjestu starohrvatskoga i praslavenskoga jata. To je „najčišća“ ikavština, jer se jat s neznatnim izuzecima reflektira ikavski: *zvīzdā*, *cīsta*, *vītar*, *vričā*, *strīla*, *bubrīk*, *snīk*...

Postoji manji broj riječi u kojima se *jat* reflektira kao *e*: *sēno*, *decā*, *zénica*, *mlēkò* (uz *m̄līkò*), *koren*.

U govoru ima i „hiperikavizama“ pa se u nekim riječima glas *i* pojavljuje na mjestu starijeg, donjosutlanskoga *e*:

čerišⁿja, *čirišⁿja* – trešnja

čerivo, *čirivo* – crijevo

čerip, *čirip* – crijep

Poluglas

Sutlanski ikavci na mjestu nekadašnjeg poluglasa imaju *a*: *kōlāc, māstan, žūhak, māša, prī òsam dān, stōlac, māglä, dōbar dān, lāfku nōč...*

Postoji manji broj riječi koje na mjestu poluglasa imaju glas *ę*, što je kajkavska karakteristika: *pęs, dęņęs*, (uz *danäs*) i u deminutivnim sufiksima *-ęk* i *-ęc*:

stōlčęk, G stōlčęka *pāsęc, G pāsęca*

Šesterovokalski sustav dolazi u kratkim i dugim slogovima.

1. Umjesto *o* dolazi *u* u nastavku instrumentala jednine:

sestrūm –sèstrom

vitrūm –vitrom

selūm – sèlom.

2. Kratko *a* ispred *j* u zatvorenom slogu prešlo je u *e* u *daj*. Krajnje *j* može se pri tome izgubiti: *děj, dè (dè mi)*.
3. Prednaglasno *o* može se zamijeniti s *u*, npr. *kustijúm, uz kostijúm*.

Samoglasnik *u* javlja se umjesto *o* u prilogu *ùnda* (onda) i zamjenicama *ùn, unâ* (uz *onâ*).

Samoglasnik *o* javlja se umjesto *u* u imenici *koruza*, uz *kuruzā* (kukuruz).

4. U prefiksu *raz-* *a* je prešlo u *e*:

rezlīje – razlije

rezišlo se – razišlo se.

5. Na mjestu prefiksa *pro-* stoji prefiks *pre-*:

prèmeniw se – promijenio se

prèkopat - prokopati.

6. Početno *u* ima protezu *v-*:

vūra – ura

vùle - ulje.

Suglasnici

Šćakavizam

Sačuvao se stari skup *šč* (prema književnom obliku *št*), pa kajkavci ikavci govore: *krumpirišče, ščipāt, iščēm, ščāp, dvorišče, güščav, máščum, prišč, puščát...*

1. Likvidacija *-l* na kraju sloga prešla je u neslogotvorno poluvokalno dvousneno *u*, (*u, w*):

zizw – izuo

jīw – jeo

pïw – pio.

2. Zamjena glasa *v* glasom *f*:

U dijelu distribucije zubnounsno *v* vlada se kao šumnik, tj. obezvučuje se ispred bezvučnih suglasnika i na kraju riječi:

popířka – popijevka

olofka – olovka

fälä – hvala.

3. Zamjena glasa *t* glasom *k*, obično u skupu *tl* u *kl*:

Sükla – Sutla

meklä – metla

sviklo – svijetlo

i izvan skupa u *këdan* – tjedan.

4. Na mjestu palatalne likvide *ļ* dolazi uz *nju* i depalatalizirano *l*:

pöle, pöļe – polje

klúč, kļúč – ključ

lúřaf, ļúřaf – ljubav.

5. Ostaje *ļ* nastalo od *l+j*:

zēļe – zelje

vesēļe – veselje

iznimno samo *seļák* – seljak.

6. Na mjestu književnoga *ļ* (*lj*) stoji *l*:

želīzo – željezo

lipöta – ljepota.

7. Prijelaz *nj* u *ñj*:

köñj, s koñjä – konj, konja

kühñja – kuhinja

ñjengof – njegov.

8. Zabilježeno je protetsko *j* u imenima:

Jïvë, Jāñë, Jāndrič.

9. Iza palatala gubi se *j*:

Bóži – Božji, *Mājka Bóža* – Majka Božja.

10. a) Ponekad se *h* nalazi i tamo gdje mu po etimologiji nije mjesto, npr. *hrjävo, hrž*. To je protetsko *h*. U riječi *hrüşka* na mjesto glasa *k* imamo *h*.

b) Moguće je prijelaz *h* u *f*:

polàhko, polàfko – polako

žùhko, žùfko – gorko

mèhko, mèfko – meko.

11. Nema sibilizacije:

junāk – junāki (kùd junākī māši hōde ...)

orīh – orīhi (orīhi su zrīli)

rōk – rōgi (Kràmpusovi rōgi su črni).

12. Nema jotacije:

listje i lisje – lišće

snopjê – snoplje.

13. Na kraju riječi zvučni su šumnici prešli u bezvučne, tj. u tom položaju mogu stajati samo kao bezvučni šumnici:

bôk, G Bōga – Bog

snîk, G snîga – snijega.

14. Prijelaz palataliziranog *d'* u *j*:

mějāš – međāš

prismujĕn – osmuđen.

15. Skup *čr* nije se mijenjao u *cr*:

črlĕn - crven

U riječima *čerīšnja, čirīšnja, čerivo, čerip, čirip*, dolazi „punoglasje“ umjesto skupa *čr*.

16. a) Prijedlozi *s(a)* i *iz*, te prefiksi *s(a)-* i *iz(a)-* glase *z, zi, zis, z-, zi-, zis-, š-*:

zibrăt – izabrati

zi snahûm – sa snahom

zimlît – samljet

zi sãnjami – sa snovima.

b) Prijedlog *z* izgovara se kao *s* ispred bezvučnih suglasnika:

z kmicom – s tamom

z tãtom – s tatom.

c) Izgovara se *š* ispred *č*:

š čerīšnjam – s trešnjama

š čãvlom – sa čavlom.

d) Danas se *zis* rjeđe koristi:

zis čãvlum – sa čavlom

zis čovĕkom – sa čovjekom.

e) Prijelaz prijedloga *v* i prefiksa *v-* u *h* i *h-*:

h òku – u oku *hmrít* – umrijeti

h ríči – u riječi *hmít* – umiti se.

Zabilježen je i prijedlog *v*:

v òku, v ríči, v lòzi, v mèli, v lâmburi.

Rjeđe se pojavljuje i prijedlog *vu* i *f*:

vù to – u to

f klêti uz *h klêti* – u kleti.

Ispred riječi sa suglasnikom *h* uvijek dolazi varijanta *f*:

f hâjdi – u heljdi

f ládu – u hladu.

f) Prijedlog *uz* ima oblik *vuz* i *zuz*:

vuzⁿjenga – uz njega

zuz plôt – uz ogradu.

3.1.3. Naglasak

Sutlanski ikavci imaju tri akcenta:

a) kratki – *nogà, kràva*, obično se ostvaruje kao kratkosilazni (ovdje se bilježi ")

b) dugosilazni – *tîsto, mêso*

c) dugouzlazni – *súša, mláti, nogé, suším*

(tradicionalno se bilježi sa ~, ovdje sa ').

Sva tri akcenta u najvećem broju slučajeva čuvaju na starom mjestu, s izuzetkom akuta, koji u nekim položajima, na cijelom području, može prijeći u dugosilazni. Taj se prijelaz događa na kraju riječi (*z glāvê, z rūkúm, z nogúm, zîš čerjúm*).

Kratki se akcent ostvaruje u svim položajima u riječi: *donesēmò, nogà, rūkà, na rūkì, dopelàt, okāpàt, opādēš, čovîk, pijàn, šenîca, posîko se, želîzo, vîdite*.

Navedene akcenatske pojave povezuju akcenatsko stanje kajkavskih ikavaca s čakavskim govorima, ali nisu nepoznate niti pravim kajkavcima. Prava akcenatska razlika u odnosu na kajkavsko narječje u cjelini jest – dijakronijski, po porijeklu – izostajanje kajkavskog metatonijskoga cirkumfleksa, novijega silaznog akcenta, u kategorijama u kojima se kajkavskim govorima pojavljuje (*kùšujem, vîdim, zizùla se je, dîla* 3. 1. jd. prezenta). Rijetke su riječi s metatonijskim silaznim akcentom, npr.

svôra, vólja, slôga i kod glagola u prezentu, npr. *zbâvim*, prema infinitivu *zbâvit* i imperativu *zbâvi*.

3.1.4. Oblici

Nema vokativa, već za njega služi nominativni oblik. Zabilježeno je čuvanje posebnih vokativnih oblika za imenice *čovik – čòviče, Bòk – Bòže, čäča – čäčo, mâjka – mâjko*.

Imenice

Deklinacija imenica muškog roda

Tablica 1: Deklinacija imenica muškog roda¹

	Jednina	Množina
Nominativ	<i>kľúč</i>	<i>kľučì</i>
Genitiv	<i>kľučà</i>	<i>kľučìh, kľučof</i>
Dativ	<i>kľučù</i>	<i>kľučìm</i>
Akuzativ	<i>kľúč</i>	<i>kľučè</i>
Lokativ	<i>kľučù</i>	<i>kľučìm</i>
Instrumental	<i>kľučùm</i>	<i>kľučìm, kľučìmi</i>

Tablica 2: Deklinacija imenica muškog roda²

	Jednina	Množina
Nominativ	<i>zâjc</i>	<i>zâjci</i>
Genitiv	<i>zâjca</i>	<i>zâjcof</i>
Dativ	<i>zâjcu</i>	<i>zâcim</i>
Akuzativ	<i>zâjca</i>	<i>zâjce</i>
Lokativ	<i>zâjcu</i>	<i>zâjcim</i>
Instrumental	<i>zâcum</i>	<i>zâjcimi, zâjcim</i>

¹ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 232.

² Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 232.

Tablica 3: Deklinacija imenica muškog roda ³

	Jednina	Množina
Nominativ	<i>pút</i>	<i>pūtì</i>
Genitiv	<i>pūtà</i>	<i>pūtìh, pūtòf</i>
Dativ	<i>pūtù</i>	<i>pūtìm</i>
Akuzativ	<i>pút</i>	<i>pūtè</i>
Lokativ	<i>pūtù</i>	<i>pūtìh, pūtìm</i>
Instrumental	<i>pūtùm</i>	<i>pūtìmi, pūtìm</i>

Nekoliko imenica muškog roda u akuzativu množine ima i nastavak *-i*: uz *za ové mláde lúdi*.

Deklinacija imenica ženskog roda

Tablica 4: Deklinacija imenica ženskog roda ⁴

	Jednina	Množina
Nominativ	<i>církva</i>	<i>církve</i>
Genitiv	<i>církve</i>	<i>církvi(h)</i>
Dativ	<i>církvi</i>	<i>církvam</i>
Akuzativ	<i>církvu</i>	<i>církve</i>
Lokativ	<i>církvi</i>	<i>církvam</i>
Instrumental	<i>církvum</i>	<i>církvami, církvam</i>

³ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 232.

⁴ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 232.

Tablica 5: Deklinacija imenica ženskog roda ⁵

	Jednina	Množina
Nominativ	<i>rūkà</i>	<i>rûke</i>
Genitiv	<i>rūkë</i>	<i>rú, rûki</i>
Dativ	<i>rūkì</i>	<i>rūkàm</i>
Akuzativ	<i>rûku</i>	<i>rûke</i>
Lokativ	<i>rûki</i>	<i>rūkàm, rûkàh</i>
Instrumental	<i>rūkùm</i>	<i>rūkàmi, rūkàm</i>

Neke imenice ženskog i srednjeg roda u genitivu množine imaju obično nulti morfem, tj. nemaju nastavke, uz noviji nastavak *-i* i rjeđi *-ih*:

bâp - bàbi

gláf - glāvì(h)

nók - nògi.

Imenice ženskog roda tipa *glāvà*, *nogà* u akuzativu jednine nemaju naglasak na zadnjem slogu kao u drugim padežima: *glâvu*, *nògu*.

Deklinacija imenica srednjeg roda

Tablica 6: Deklinacija imenica srednjeg roda ⁶

	Jednina	Množina
Nominativ	<i>selò</i>	<i>séla</i>
Genitiv	<i>selà</i>	<i>sél, sēlì(h)</i>
Dativ	<i>selù</i>	<i>sélim</i>
Akuzativ	<i>selò</i>	<i>séla</i>
Lokativ	<i>selù</i>	<i>sélim</i>
Instrumental	<i>selùm</i>	<i>sélimi, sélim</i>

Primjeri zbirnih imenica:

snòpjê, lústje, cvítje, drívje, smetjê.

⁵ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 233.

⁶ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 233.

Nominativ jednine muških i ženskih vlastitih imena ima nastavak –e:

<i>Frāncè, G Frāncèta</i>	<i>Bārè, G Bārèta</i>
<i>Pāvè, G Pāvèta</i>	<i>Kātè, G Kātèta</i>
<i>Štēvè, G Štēvèta</i>	<i>Lūcè, G Lūcèta</i>
	<i>Ljübè, G Ljübèta.</i>

Često se upotrebljavaju umanjenice (deminutivi) i riječi odmila (hipokoristici):

muškog roda na: -*ęc*: *pásęc, šćapęc, nóžęc*

muškog roda na: -*ęk*: *sinęk, picęk, zajčęk*

ženskog roda na: -*ica*: *hīžica, rācica, tīčica, droptīnica, pūcica*

srednjeg roda na: -*ce*: *sūnćece, ditešce, deklehce*

srednjeg roda na: -*eko*: *srčeko, ličeko, dīteko, jājčeko.*

Pridjevi

Kranje *l* prešlo je u *w*:

vēsew – veselä – vēselo

dēbew – debelä – dēbelo

kīsew – kiselä – kīselo.

Komparacija pridjeva tvori se većinom nastavkom –*iji*:

dōbar – dobriji (uz starije *bōlši*); *dēbew – deblji*; *sūh – suhiji* (*suhlji*);

mēhak – mehklji, *těžak – težiji* (uz starije *tēži*).

Nekoliko pridjeva ima sufiks –*ši*:

lāhki – lākši, lípi – lipši, mlât – mlājši.

Umjesto pridjeva visok koristi se pridjev *vêlik* (*vêlik čovīk*), ali komparativ *vīži*.

Pāvè je vêlik čovīk, al' Jīvè je vīži od ʳjènga.

Komparativ se može izreći i analitički, s vezom priloga *bōl* s pozitivom:

bōl pōlafko

bōl slätko

Akcent mnogih pridjeva razlikuje se u neodređenom vidu od akcenta u određenom vidu:

neodređeni vid:

črlén – črlēnà – črlēnò

vēsew – veselä – veselò

određeni vid:

črléni – črléna – črléno

veséli – vesela – vesélo.

Glagoli

U infinitivu glagola zabilježen je gubitak krajnjega *i*, što je karakteristika većeg broja čakavskih i štokavskih govora:

kopät, dilat, šivät, čihät, jist, pīt, popivät, täncat, mīslit, pīsät, sadīt, žēt, mlīt, dojīt, hmrīt.

Uz redovan poopćen nastavak 3.l. mn. prezenta *–ju*, moguć je nastavak *–du*:

velīdū, mučīdū, krādēdu, pīšedu, znādū,

uz redovno:

berējū, ideju, nōsiju, kōpaju, perēju, darūjeju, mōreju, mučījū, orējū, krādēju, pīšeju, zdīgneju, nesējū.

Zabilježeno je i *lājaju* – laju, prema *sānjaju* – sanjaju.

Imperativ glagola na *–k* ima oblik sa sibilizacijom i analoške prema prezentu:

*spečī – spečite i speči – spečite, prema spečém
reči – rečite i reči – rečite, prema rečém.*

Po pravilu suglasničkoga sustava kod glagolskog pridjeva radnog *–l* je na kraju muškog roda jednine dalo *–w*:

*bīw – bila,
šapnīw – šapnīla.*

Glagoli koji završavaju nastavkom *–at* imaju glagolski pridjev radni na *–aw* i *–o*:

*kričaw, kričo – kričala
tāncaw, tāncō – tāncala.*

Karakteristični su i glagoli sa sufiksom *–ni*, umjesto *–nu* kao kod drugih kajkavaca:

*zdīgnit – zdīgnem
šapnīt – šāpnem.*

Buduće vrijeme izriče se futurom sa svršenim prezentom glagola biti:

*dōšo bum, bum dōšla – doći ću
bum povīdaw, povīdala bum – reći ću.*

Može se izreći i prezentom svršenih glagola:

*Dójdem tāki.
Jūtri ti pošālem.*

Upotrebljavaju se povratni glagoli s povratnom zamjenicom u dativu:

*Poglê si.
Popî si.
Sèdi si.*

Ofiraju si.

Aorista, imperfekta, glagolskog priloga i futura prvog u govoru sutlanskih ikavaca nema, kao ni kod ostalih kajkavaca.

Zamjenice

Osobne zamjenice

Tablica 7: Deklinacija osobnih zamjenica u jednini⁷

JEDNINA					
Nominativ	<i>já</i>	<i>tí</i>	<i>ún</i>	<i>una</i>	<i>ùno</i>
Genitiv	<i>měne, me</i> <i>ód mene</i>	<i>těbe, te</i> <i>ód tebe</i>	<i>ⁿjěnga, ga</i>	<i>ⁿjě, je</i>	<i>ⁿjěnga, ga</i>
Dativ	<i>měni, mi</i>	<i>těbi, ti</i>	<i>ⁿjěmu, mu</i>	<i>ⁿjój, joj</i>	<i>ⁿjěmu, mu</i>
Akuzativ	<i>méne, me</i>	<i>tébe, te</i>	<i>ⁿjénga, ga</i>	<i>ⁿjú</i>	<i>ⁿjénga, ga</i>
Lokativ	<i>měni,</i> <i>ná/ó meni</i>	<i>těbi,</i> <i>ná/ó tebi</i>	<i>ⁿjěmu,</i> <i>ⁿjém</i>	<i>ⁿjoj</i>	<i>ⁿjěmu,</i> <i>ⁿjém</i>
Instrumental	<i>měnum</i>	<i>těbum,</i> <i>těbum</i>	<i>ⁿjím</i>	<i>ⁿjúm</i>	<i>ⁿjím</i>

Tablica 8: Deklinacija osobnih zamjenica u množini⁸

MNOŽINA					
Nominativ	<i>mí</i>	<i>ví</i>	<i>uní</i>	<i>uné</i>	<i>uná</i>
Genitiv	<i>năs, nas</i>	<i>văs, vas</i>	<i>ⁿjìh</i>	<i>ⁿjìh</i>	<i>ⁿjìh</i>
Dativ	<i>nàm, nam</i>	<i>vàm, vam</i>	<i>ⁿjìm</i>	<i>ⁿjìm</i>	<i>ⁿjìm</i>
Akuzativ	<i>năs, nas</i>	<i>văs, vas</i>	<i>ⁿjìh</i>	<i>ⁿjìh</i>	<i>ⁿjìm</i>
Lokativ	<i>nàm</i>	<i>vàm</i>	<i>ⁿjìm, ⁿjìmi</i>	<i>ⁿjìm, ⁿjìmi</i>	<i>ⁿjìm, ⁿjìmi</i>
Instrumental	<i>nàmi</i>	<i>vàmi</i>	<i>ⁿjìmi</i>	<i>ⁿjìmi</i>	<i>ⁿjìmi</i>

⁷ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 237.

⁸ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str.237.

Pokazne zamjenice:

m. r. <i>tâ stò</i> – taj stol	ž. r. <i>tá kràva</i> – ta krava	s. r. <i>tô selò</i> – to selo
<i>ún</i> – onaj	<i>unâ</i> – ona	<i>ùno</i> – ono
<i>ôf</i> – taj, ovaj	<i>ovâ</i> – ta, ova	<i>òvo</i> – to, ovo
<i>tùlik</i> – tolik	<i>tùlika</i> – tolika	<i>tùliko</i> –toliko.

Upitno – odnosne zamjenice:

käj – što, G *čëga* ili *čësa*
zâkaj – zašto
kadô, dô – tko
téri, kéri – koji
kùlik – kolik.

Posvojene zamjenice:

ⁿjèngof – njegov
ⁿjènin – njezin
ⁿjèngovo – njegovo
nìkaj, G *nìčega* / *nìčesa*
nìš, nìč
nìgdo, G *nìkoga*
nìgdo (tjeđe *nègdo*).

Neodređena zamjenica *səf* – sav izgubila je *v* u drugim oblicima:

G <i>sëga</i> – svega	<i>Sëga sam se naglédiw.</i>
N ž. r. <i>să</i> – sva	<i>Să koriüza je pobrána.</i>
N s. r. <i>sě</i> – svo	<i>Sě selò je zi snîgum pokrìto.</i>

Brojevi

jèn

Tablica 9: Deklinacija broja *jèn/jèdan*⁹

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
Nominativ	<i>jèn/jèdan (matúl)</i>	<i>jednä (tìca)</i>	<i>jednò (telè)</i>
Genitiv	<i>jednòga (matùlà)</i>	<i>jedné (tìce)</i>	<i>jednòga (telèta)</i>
Dativ	<i>jednòmu (mâtùlu)</i>	<i>jednoj (tìci)</i>	<i>jednòmu (telètu)</i>
Akuzativ	<i>jednòga (matùlà)</i>	<i>jednù (tìcu)</i>	<i>jednò (telè)</i>
Lokativ	<i>jednòmu (matùlù)</i>	<i>jednoj (tìci)</i>	<i>jednòmu (telètu)</i>
Instrumental	<i>jedním (matùlùm)</i>	<i>jednùm (tìcum)</i>	<i>jedním (telètum)</i>

dvâ

Tablica 10: Deklinacija broja *dvâ*¹⁰

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
Nominativ	<i>dvâ (matùli)</i>	<i>dvî (bäbe)</i>	<i>dvâ (selä)</i>
Genitiv	<i>dvìh (matùlih)</i>	<i>dvìh (bâp)</i>	<i>dvìh (sél)</i>
Dativ	<i>dvìm (matùlìm)</i>	<i>dvìm (bäbam)</i>	<i>dvìm (sélìm)</i>
Akuzativ	<i>dvâ (matùla)</i>	<i>dvì (bäbe)</i>	<i>dvâ (selä)</i>
Lokativ	<i>dvìm (matùlìm)</i>	<i>dvìm (bäbam)</i>	<i>dvìm (sélìm), dvìm (séli(h))</i>
Instrumental	<i>dvìmi (matùlìmi), dvìm (matùlìm)</i>	<i>dvìmi (bäbami), dvìm (bäbam)</i>	<i>dvìmi (sélìmi), dvìm (sélìm), dvìm (séli)</i>

⁹ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str. 239.

¹⁰ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str.239.

¹³ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str.239.

tri

Tablica 11: Deklinacija broja *tri*¹¹

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
Nominativ	<i>trî (vrâgi)</i>	<i>trî (lâbure)</i>	<i>trî (krîlâ)</i>
Genitiv	<i>trîh (vragôf)</i>	<i>trîh (lâbur)</i>	<i>trîh (krîl)</i>
Dativ	<i>trîm (vrâgim)</i>	<i>trîm (lâburam)</i>	<i>trîm (krîlim)</i>
Akuzativ	<i>trî (vrâge)</i>	<i>trî (lâbure)</i>	<i>trî (krîlâ)</i>
Lokativ	<i>trîm (vrâgim)</i>	<i>trîm (lâburam)</i>	<i>trîm (krîlim)</i>
Instrumental	<i>trîmi (vrâgimi),</i> <i>trîm (vrâgim)</i>	<i>trîmi (lâburami),</i> <i>trîm (lâburam)</i>	<i>trîmi (krîlimi),</i> <i>trîm (krîlim)</i>

četiri

Tablica 12: Deklinacija broja *četiri*¹²

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
Nominativ	<i>četiri (pâžuli)</i>	<i>četiri (vôže)</i>	<i>četiri (perâ)</i>
Genitiv	<i>četirih (pâžulih,</i> <i>pâžulof)</i>	<i>četirih (vôš)</i>	<i>četirih (pér)</i>
Dativ	<i>četirim (pâžulim)</i>	<i>četirim (vôžam)</i>	<i>četirim (pērîm)</i>
Akuzatvi	<i>četiri (pâžule)</i>	<i>četiri (vôže)</i>	<i>četiri (perâ)</i>
Lokativ	<i>četirîm (pažulîm)</i>	<i>četirîm (vôžam)</i>	<i>četirîm (pérîm)</i>
Instrumental	<i>četirîmi (pâžulimi),</i> <i>četirîm (pâžulim)</i>	<i>četirîmi (vôžami),</i> <i>četirîm (vôžam)</i>	<i>četirîmi (pérîmi),</i> <i>četirîm (pérîm,</i> <i>péri)</i>

¹² Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str.239.

Tablica 13: Deklinacija broja *pêt*¹³

	Muški rod	Ženski rod	Srednji rod
Nominativ	<i>pêt (kòrakof, kòrakih, kòraki)</i>	<i>pêt (lâfr, lâfri, lâfrih)</i>	<i>pêt (perà)</i>
Genitiv	<i>pètih (kòrakof)</i>	<i>pètih (lâfrih)</i>	<i>pètih (pér)</i>
Dativ	<i>pètim (kòrakim)</i>	<i>pètim (lâfram)</i>	<i>pètim (pèrim)</i>
Akuzatvi	<i>pêt (kòrakof)</i>	<i>pêt (lâfri)</i>	<i>pêt (pér, péri)</i>
Lokativ	<i>pètim (kòrakimi)</i>	<i>pètim (lâframi)</i>	<i>pètim (pèrim)</i>
Instrumental	<i>pètimi (kòrakimi), pètim (kòrakim)</i>	<i>pètimi (lâframi), pètim (lâfram)</i>	<i>pètimi (pèrimi), pètim (pèrim, péri)</i>

Promjena brojeva *trî, četîri* i *pêt* vrijedi za sva tri roda.

Redni se brojevi mijenjaju kao i određeni pridjevi:

pîvi, pîvoga, pîvomu, ...

drûgi, drûgoga, drûgomu, ...

trétji, trétjega, trétjemu, ... i tréçi, tréčega, tréčemu, ...

jedanájsti, jedanájstoga, jedanájstomu, ...

Prilozi

U prilogima se gubi o:

sîm – simo

tâm - tamo

tâk – tako

ovâk - ovako

nîkak – nikako

onâk – onako.

Mjesni prilozi

gdje – gđi, đi, đ i đi, kadî, tû, tù i tâm, tutékar, nîgdi (nigdje, negdje),

sè po sût, gòr, dòl, pozádi, nùtri, vaní, dále, postràni, naprî, blîzù

kamo – kàm, sîm, tâm, nîkam (nekamo, nigdje), naprî, nazâj, nùtra,

lîvo, dêsno

kuda – kúda, ovúda, túda, onúda, kojekúda

¹³ Donjosutlanski govor i običaji / priredile Jasna Horvat i Božica Jakolić, Zagreb, Školska knjiga, 2007., str.239.

otkuda, odakle – *odovût, otút, odonút, odnïkut, odozgór, odnaprî, odozájdi,*
zdàlekoga, zblìzà, zblàžega, zvân, ot se posut

dokle, dokud – *dotúda, doonúda*

Vremenski prilozi

kada – *kadä, dâ, kât, sât, tòčka* (taman), *mâm, ùnda, nigdâr, nìgda* (nikada,
nekada), *dì tèri pút, navîk, ščëra, snòčka, prèkščera, danäs, dënes,*
danäs, jùtri, dân, pôjutri, prekláni, láni, lïtos, v jùtro, h jùtro, tèk,
pòkle, skòrum, tàki, znôva

odkad – *otkât, otsât, otât, odnavîk, odmâla, odlïtos*

dokud, dokad – *dokût, dosât, dotât, dolïtos, dogòdine, donòči*

Uzročni prilozi

zašto – *zákaj, záto*

Namjerni prilozi

s kojim ciljem – *zâlut, zabädavo, zabädaf.*

Načinski prilozi

kako – *käk, oväk, tàk, onäk, nïkak, ìkak,kojekäk, sàkojak, onäk, poskrivéčki,*
sïkak, kômaj, četverìce, sidéčki, čepéčki, stojéčki, ležéčki, nápak,
postráni, nâpamet, otjempút, jèdva, sejédno, náloš, náleš, nâglas
(namjerno), *iznenâda, donèkle.*

Količinski prilozi

koliko – *kùliko, tùliko, unùliko, mào, premào, mäj, pomào, prevèč, čùdaj,*
dòst, jòš, jempút, dvâpút, trípút, skòro, sâf, čïsto.

Prijedlozi

Kod prijedloga specifičan je *ob* u svezama s brojevima za oznaku vremena:

Ob sédmi vùri zvlíkla sam se z pòstele. – U sedam sati izvukla sam se iz kreveta.

Kreníli smo ob jedanájsi. – Krenuli smo u jedanaest.

Nije jasno je li to preuzeto iz kajkavskoga književnoga jezika, veza za susjednim slovenskim govorima ili je stara osobina narodnog govora.

Riječce ili čestice (partikule)

- a) potvrđivanja: *jä, nïkäj, zbilja, sïkak*
- b) nijekanja: *nè, nïkak, ní, né čum, nís*
- c) pokazivanja: *nâ*

- d) posebna isticanja: *bâr, bãš, kjâ, takàj*
- e) nesigurnost: *zasigūrno, mòrti, moř bit, vâlđa*
- f) sumnja: *tobôže*
- g) suprotnost: *pâk*
- h) isključivanja: *sâmo, jedīnõ*
- i) dopuštanja: *īpak.*

4. Uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezične kompetencije učenika nižih razreda osnovne škole

Često se postavlja pitanje utječe li uporaba zavičajnoga idioma u svakodnevnoj komunikaciji na stjecanje standardne jezične kompetencije. Iako se u školi govori standardnim idiomom, učenici se u svakodnevnoj komunikaciji služe zavičajnim idiomom jer s njime imaju više jezičnokomunikacijskoga iskustva. Nedvojbeno je da zbog interferencije zavičajnoga i standardnoga idioma dolazi do pogrešaka pri usmenom iskazu učenika. No stalno ispravljanje može kod učenika razviti strah od jezika, koji ne dovodi do tečnog i točnog jezičnog iskaza (Puljak 2011: 294). S obzirom da se u školi očekuje da učenici u najranijem školskom razdoblju usvajaju nova znanja na standardnom idiomu, kojim još uvijek nisu ovladali, to može dovesti do sljedećih posljedica: svakodnevni nespozumima među sudionicima nastavne komunikacije, standardni idiom zasićen pogreškama, zavičajni idiom zasićen pogreškama (Puljak 2011). Bez obzira služe li se učenici standardnim ili zavičajnim idiomom, autorica navodi tri kategorije pogrešaka: pogreške uzrokovane nepodudarnošću (strukturnom različitošću) misli i govora, pogreške unutarjezičnoga povezivanja i pogreške kojima je uzrok „dvojezičnost“ ili međudjelovanje zavičajnoga i standardnoga idioma. Pogreške kojima je uzrok međudjelovanje zavičajnoga i standardnoga idioma mogu biti fonološke, morfološke, naglasne, sintaktičke i semantičke. Da bi se smanjile pogreške u jezičnom iskazu učenika i ubrzao jezični razvoj, Puljak (2011) smatra da je uz učenje standardnoga idioma, važno i učenje zavičajnoga i to kontrastivnim pristupom kojim učenici uočavaju i osvješćuju razlike između standardnoga i zavičajnoga idioma. Sličnog mišljenja je i Vulić-Vranković (2015), koja tvrdi da je potrebno staviti zavičajni idiom u kontekst hrvatskoga jezika u cjelini, a razlikovni pristup smatra najjednostavnijim. U svom radu *Hrvatski dijalekti i mjesni govori u nastavi* autorica

kao prvu fazu učeničkog projekta navodi prikupljanje i pisanje leksika zavičajnoga idioma, tj. izradbu rječnika. U drugoj bi fazi učenici trebali uočiti razlike između standarda i zavičajnoga idioma te zašto se oni razlikuju na razini leksika. Bitno je prilagoditi tu fazu dobi učenika i njihovim jezičnim sposobnostima. U trećoj fazi Vulić-Vranković (2015) usmjerava učenike na otkrivanje riječi iz hrvatske jezične baštine koje se koriste u zavičajnome idiomu, a rjeđe u standardu. To mogu biti riječi kao npr. *postelja*, *objed*, *oganj*, *zdenac*. Također valja učenike upoznati s posuđenicama koje su dio standarda, ali i zavičajnoga idioma. Na ovaj način učenici upoznaju hrvatsko jezično blago i proširuju vlastiti rječnik.

5. Istraživanje - Razine razumijevanja zavičajnog idioma (kajkavske ikavice) na temelju riječi i rečenica pisanih na zavičajnom idiomu

5.1. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja utvrditi odstupanja od standardnoga jezika kajkavskih ikavaca u pisanim učeničkim radovima te proučiti rječnik koji se u tim radovima javlja.

5.2. Problemi istraživanja

1. Zabilježiti postotak učenika koji su u svojim pisanim uradcima zamijenili riječi kajkavske ikavice riječima hrvatskoga standardnoga jezika.
2. Zabilježiti postotak učenika koji razumiju korpus riječi koje nisu u hrvatskome standardnom jeziku, a pojavljuju se u govorima kajkavske ikavice.
3. Zabilježiti postotak učenika koji razumiju rečenice pisane kajkavskom ikavicom.
4. Utvrditi postoji li razlika između djevojčica i dječaka u služenju hrvatskim standardnim jezikom.

5.3. Hipoteza

1. Učenici u velikom postotku zamjenjuju riječi kajkavske ikavice riječima iz hrvatskoga standardnoga jezika.
2. Učenici pri pisanju riječi iz hrvatskoga standardnoga jezika čine odstupanja od pravopisne norme.

5.4. Uzorak, postupak istraživanja i instrumentarij

Istraživanje je provedeno na uzorku od 67 učenika nižih razreda Osnovne škole Ivana Perkovca u Šenkovcu (Republika Hrvatska). Instrumentarij koji je korišten za ovo istraživanje je posebno strukturiran (Prilog 1). Učenici su dobili nastavni listić s riječima i rečenicama koje se pojavljuju u govorima kajkavske ikavice te su iste trebali napisati hrvatskim standardnim jezikom. Slijedi popis riječi i rečenica korištenih u istraživanju te njihovo značenje u hrvatskome standardnom jeziku.

Tablica 14: Riječi koje se pojavljuju u govorima kajkavske ikavice i njihovo značenje u hrvatskome standardnom jeziku

Riječi koje se pojavljuju u govorima kajkavske ikavice	Značenje riječi u hrvatskome standardnom jeziku
raca	patka
hiža	kuća, glavna soba
mutit se	igrati se
hodit	hodati, ići
črn	crn
cista	cesta
mliko	mlijeko
stara mama	baka
didu	djed
srdit	ljut, bijesan
spominat se	razgovarati, prisjećati se
dvorišće	dvorište
fejst	snažno, čvrsto, jako
kričat	vrištati, vikati
polafko	polako

Tablica 15: Rečenice na kajkavskoj ikavici i njihovo značenje u hrvatskome standardnom jeziku

Rečenice na kajkavskoj ikavici	Značenje rečenica u hrvatskome standardnom jeziku
Deca se mutiju h dvorišču.	Djeca se igraju u dvorištu.
Črna raca polafko hodi po cisti.	Crna patka polako hoda cestom.
Stara mama fejst kriči kaj joj se mliko razlilo.	Baka jako viče jer joj se mlijeko prolilo.
Dida je srdit i neće se z menom spominat.	Djed je ljut i neće razgovarati sa mnom.

U radu su korištena 34 pisana uratka učenika četvrtih razreda OŠ Ivana Perkovca iz Šenkovca. U pisanim uradcima tražile su se riječi kajkavske ikavice koje su zamijenjene riječima iz hrvatskoga standardnoga jezika te su se tražila odstupanja od pravopisne norme pri pisanju riječi na hrvatskome standardnome jeziku.

5.5. Rezultati istraživanja i interpretacija

Prvi problem je bio zabilježiti postotak učenika koji su u svojim pisanim uradcima zamijenili riječi kajkavske ikavice riječima hrvatskoga standardnoga jezika. Može se zaključiti da je u 34 pisana uratka učenika četvrtih razreda, 100 % ispitanika zamijenilo riječi kajkavske ikavice *cvit* i *svit*, riječima hrvatskoga standardnog jezika. Čak je 87,5 % učenika zamijenilo riječ *dida*, rječju *djed*, a 85,71 % učenika upotrebljava riječ *najljepša* umjesto *najlipša*. Velik broj učenika, njih 84,62 %, točno piše riječ *lijep*, dok njih 76,92 % koristi riječ *uvijek*.

Tablica 16: Broj i postotak učenika koji u svojim pisanim uradcima pogrešno pišu riječ na hrvatskome standardnom jeziku, broj i postotak učenika koji točno pišu riječ na hrvatskome standardnom jeziku ili koji pišu riječ na kajkavskoj ikavici

Riječ	0-pogrešno piše riječ na hrvatskom standardnom jeziku		1-točno piše riječ na hrvatskom standardnom jeziku		2 – piše riječ na kajkavskoj ikavici	
	postotak	frekvencija	postotak	frekvencija	postotak	frekvencija
uvijek	23,07 %	uvjek (3)	76,92 %	10	0 %	0
lijep	15,38 %	ljep (2)	84,62 %	11	0 %	0
cvijet	0 %	0	100 %	8	0 %	0
najljepša	14,28 %	najlijepša (1)	85,71 %	6	0 %	0
svijet	0 %	0 %	100 %	8	0 %	0
djed	0 %	0 %	87,5 %	7	12,5 %	didu (1)

Drugi problem bio je zabilježiti postotak učenika koji razumiju korpus riječi koje nisu u hrvatskome standardnom jeziku, a pojavljuju se u govorima kajkavske ikavice. Rezultati (Tablica 17) pokazuju broj i postotak učenika koji nisu odgovorili, koji znaju točno značenje riječi ili koji su zadanu riječ identificirali kao riječ drugoga značenja. U odgovorima učenika smatrali su se točnima i oni odgovori u kojima su se javile pravopisne pogreške. Može se zaključiti da 95,52 % ispitanika zna točno značenje riječi *mliko*, 94,03 % zna točno značenje riječi *polafko*, 92,54 % zna točno značenje riječi *dvorišće*, dok 91,04 % ispitanika zna točno značenje riječi *hodit*, *črn*, *cista* i *didu*. Od 67 ispitanika, njih 89,55 % zna točno značenje riječi *hiža*, 85,07 % ispitanika točno određuje značenje riječima *srdit*, *spominat se* i *kričat*, dok 77,61 % ispitanika zna točno značenje riječi *stara mama*. Manji broj ispitanika, njih 68,66 %, zna točno značenje riječi *fejst*, 65,67 % ispitanika točno određuje značenje riječi *mutit se*, a 59,70 % ispitanika zna točno značenje riječi *raca*. Istraživanje je pokazalo da 26,87 % ispitanika riječ *raca* identificira kao riječ drugog značenja (*guska*, *mačka*, *auto*, *vlak*, *ruka*, *baka*, *racman*, *koza*).

Tablica 17: Broj i postotak učenika koji nisu odgovorili, broj i postotak učenika koji znaju točno značenje riječi koje nisu u hrvatskome standardnom jeziku ili koji su zadanu riječ identificirali kao riječ drugoga značenja

Riječ	0 – nije odgovorio		1 – zna točno značenje riječi		2 – identificira riječ kao riječ drugoga značenja	
	frekvencije	postotak	frekvencije	postotak	frekvencije	postotak
raca	9	13,43 %	patka (40)	59,70 %	guska (7) mačka (3) auto (2) vlak (1) racman (1) ruka (1) baka (1) koza (1)	26,87 %
hiža	4	5,97 %	kuća/kuča (60)	89,55 %	ljudi (1) pale (1) naš dom (1)	4,48 %
mutit se	14	20,90 %	igrati se/igrat se (44)	65,67 %	učiti (1) mješat se (1) razmišljat (1) jutim se (1) mučit se (2) radit (1) mučiju (1) bune (1)	13,43 %
hodit	4	5,97 %	hodati/hodat (61)	91,04 %	zarn (1) dođi (1)	2,99 %
črn	4	5,97 %	crn/crni/crna (61)	91,04 %	cim (1) mrak (1)	2,99 %
cista	1	1,49 %	cesta (61)	91,04 %	čista (4) čisto (1)	7,46 %
mliko	3	4,48 %	mlijeko/mljeko (64)	95,52 %	0	0 %
stara mama	15	22,39 %	baka (52)	77,61 %	0	0 %
đida	6	8,96 %	djed/deda (61)	91,04 %	0	0 %
srdit	6	8,96 %	ljut/ljutit (57)	85,07 %	srditi (1) ljudi (1) derat (1) srdiš (1)	5,97 %
spominat se	7	10,54 %	razgovarati se/ razgovarat/pričati/pričat (57)	85,07 %	spominjati (2) spominjat se (1)	4,48 %
dvorišće	4	5,97 %	dvorište (62)	92,54 %	alsvalt (1)	1,94 %
fejst	10	14,93 %	jako (46)	68,66 %	fejsbuk (2) facebook (1) dere (1) uvjek (1) više (1) stalno (1) brzo (1) internet (1) dosta (1)	16,42 %

					puno (1)	
kričat	3	4,48 %	vikati, derati se, galamiti, glasno pričati (57)	85,07 %	kričati (2) trči (2) ljuti (1) dreka (1) trčat (1)	10,45 %
polafko	4	5,97 %	polako, polagano (63)	94,03 %	0	0 %

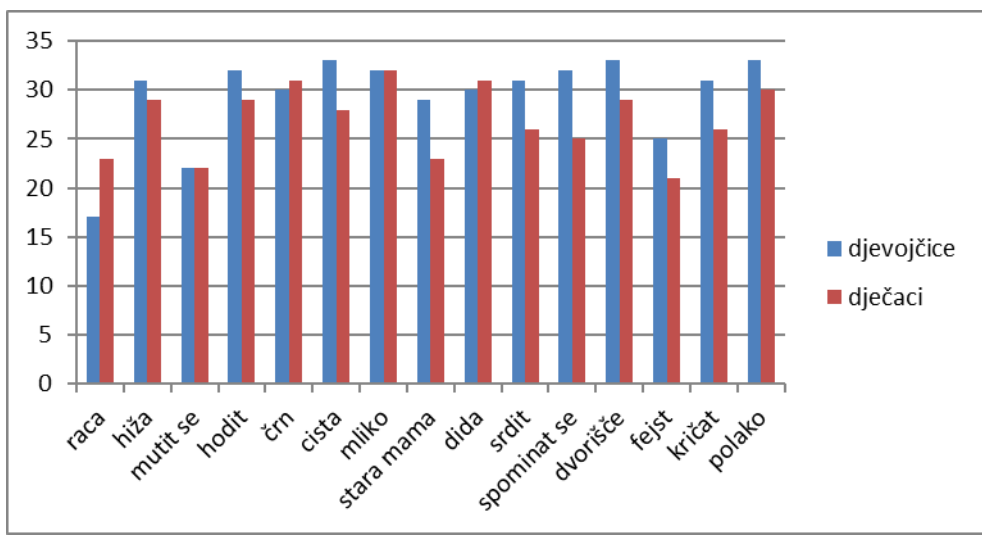
Treći problem je bio zabilježiti postotak učenika koji razumiju rečenice pisane kajkavskom ikavicom. Rezultati (Tablica 18) pokazuju broj i postotak učenika koji nisu odgovorili, koji znaju točno značenje rečenice ili koji znaju djelomično značenje rečenice. U odgovorima učenika smatrali su se točnima i oni odgovori u kojima su se javile pravopisne pogreške. Može se zaključiti da 76,12 % ispitanika zna točno značenje rečenice *Deca se mutiju h dvorišču.*, a 67,16 % ispitanika zna točno značenje rečenice *Dida je srdit i neće se z menom spominat.* Manji broj ispitanika, njih 58,21 %, točno određuje značenje rečenice *Črna raca polafko hodi po cisti.*, dok 49,25 % ispitanika zna točno značenje rečenice *Stara mama fejst kriči kaj joj se mliko razlilo.*

Tablica 18: Broj i postotak učenika koji nisu odgovorili, broj i postotak učenika koji znaju točno značenje rečenica koje nisu u hrvatskome standardnom jeziku ili koji zadanu rečenicu djelomično razumiju

Rečenica	0 – nije odgovorio		1 – zna točno značenje rečenice		2 – zna djelomično značenje rečenice	
	frekvencije	postotak	frekvencije	postotak	frekvencije	postotak
Deca se mutiju h dvorišču.	9	13,43 %	Djeca se igraju u dvorištu. / Djeca se igraju po dvorištu. (51)	76,12 %	Djeca se jutiju na dvorište. (1) Djeca se mutiju u dvorišča. (2) Djeca se mučiju u dvorištu. (2) Djeca se bune na dvorištu. (1)	10,45 %
Črna raca polafko hodi po cisti.	6	8,96 %	Crna patka polako hoda cestom. / Crna patka polako hoda po cesti. / Crna patka polako ide po cesti. (39)	58,21 %	Crni auto polako ide po cesti. (1) Crna mačka polako hoda po cesti. (3) Crna baka polako hoda po cestom. (1)	32,84 %

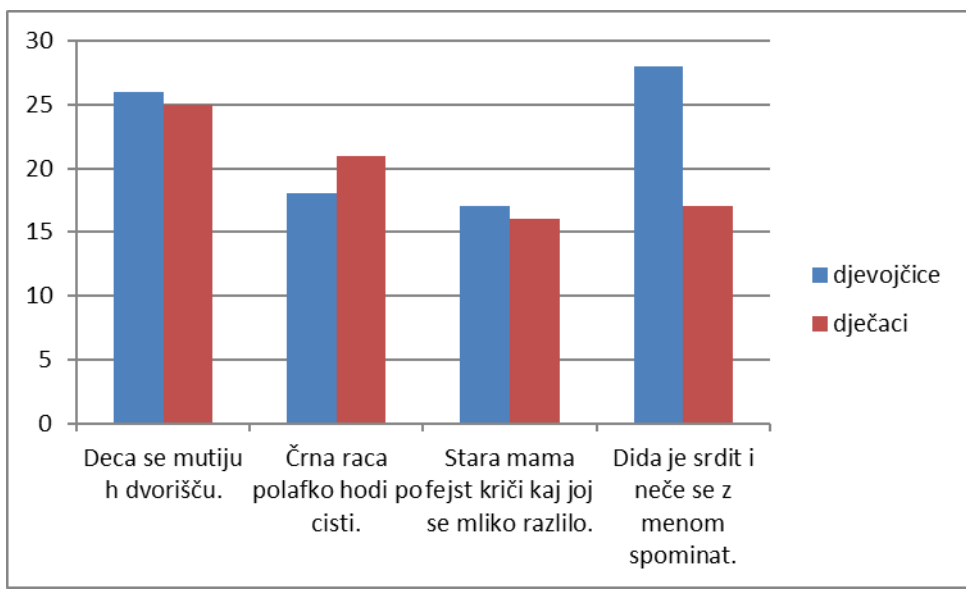
					Crna guska polako hoda po cesti. (7)	
Stara mama fejst kriči kaj joj se mljeko razlilo.	9	13,43 %	Baka jako viče jer joj se mljeko prolilo. Baka se jako dere jer joj se mljeko razlilo. (33)	49,25 %	Baka dere se kaj joj se mljeko prolilo. (1) Stara mama fejst dere kaj joj se mljeko razlilo. (1) Moja mama jako galami kaj joj se mljeko razlilo. (1) Baka jako trči pa joj se mljeko razlilo. (2) Stara mama jako kriči kaj joj se mljeko razlilo. (1)	37,31 %
Dida je srdit i neće se z menom spominat.	6	8,96 %	Djed je ljut i neće razgovarati sa mnom. / Djed je ljut i neće sa mnom pričati. (45)	67,16 %	Djed je ljut i neće se z menom spominjati. (1)	23,88 %

Četvrti problem je bio utvrditi postoji li razlika između djevojčica i dječaka, odnosno koji se od njih bolje služe hrvatskim standardnim jezikom. Grafikon 1 pokazuje da je više dječaka znalo točno značenje riječi *raca*, *črn*, *dida*, podjednak broj i djevojčica, i dječaka, znao je točno značenje riječi *mutit se* i *mljeko*, dok su pri pisanju značenja riječi *hiža*, *hodit*, *cista*, *stara mama*, *srdit*, *spominat se*, *dvorišće*, *fejst*, *kričat* i *polafko* djevojčice bile uspješnije.



Grafikon 1: Broj djevojčica i dječaka koji znaju točno značenje riječi

Usporedi li se uspješnost djevojčica i dječaka pri pisanju rečenica s kajkavske ikavice na hrvatski standardni jezik, iz Grafikona 2 moguće je zaključiti da su dječaci bili uspješniji pri prevođenju rečenice *Črna raca polafko hodi po cisti*. Dok je više djevojčica znalo točno napisati rečenice *Deca se mutiju h dvorišču.*, *Stara mama fejst kriči kaj joj se mlako razlilo.* i *Dida je srdit i neče se z menom spominat.* na hrvatskome standardnom jeziku.



Grafikon 2 Broj djevojčica i dječaka koji znaju točno značenje rečenica

6. Zaključak

U ovome je radu pobliže opisan pojam zavičajni idiom na primjeru kajkavske ikavice. Objasnjeno je podrijetlo i rasprostranjenost kajkavske ikavice, te je priložena njena razlikovna gramatika. U teorijskome dijelu riječ je o ulozi imanentne gramatike pri usvajanju normativne, a potom se proučava uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezične kompetencije učenika nižih razreda osnovne škole. U istraživačkome dijelu rada pozornost je usmjerena na pisane uratke učenika i ispunjene nastavne listiće prilagođene ovome istraživanju. Rezultati istraživanja učeničkih pisanih uradaka četvrtoga razreda osnovne škole pokazali su koje su riječi iz zavičajnoga idioma, kajkavske ikavice, učenici zamijenili riječima hrvatskoga standardnog jezika. Od 6 riječi koje su učenici koristili u svojim sastavcima, a koje umjesto *jata* u kajkavskoj ikavici imaju *i*, samo je jedan učenik upotrijebio riječ na kajkavskoj ikavici, dok su ostali koristili riječi hrvatskoga standardnog jezika, uz manje pravopisne pogreške. Rezultati upitnika pokazali su da učenici najbolje određuju značenje riječima *cista*, *mliko*, *dida*, tj. značenje riječima u kojima je refleks glasa *jat* drukčiji nego u standardnom hrvatskom jeziku. Dok riječima koje nisu u hrvatskome standardnom jeziku poput *raca*, *mutit se*, *fejst* njih 30-40 % ne zna značenje ili ih objašnjava nekom drugom riječju. Pri prevođenju rečenica s kajkavske ikavice na hrvatski standardni jezik, rečenicu *Deca se mutiju h dvorišću*. točno je prevelo više od 76% učenika, rečenice *Dida je srdit i neće se z menom spominat*. i *Črna raca polafko hodi po cisti.*, točno je prevelo oko 60% učenika, dok je njih 50% netočno prevelo rečenicu *Stara mama fejst kriči kaj joj se mliko razlilo*. Važno je napomenuti da frekvencije koje se javljaju kada učenici ne znaju točno značenje riječi, odnosno identificiraju je kao riječ drugoga značenja, koriste istu tu riječ pri prevođenju rečenica. Tako primjerice učenik koji je riječ *raca* identificirao kao riječ *mačka*, pri prevođenju rečenice *Črna raca polafko hodi po cisti*. piše *Crna mačka polako hoda po cesti*. Također su zanimljive frekvencije riječi *fejst* koju učenici identificiraju kao *fejsbuk* misleći pritom na društvenu mrežu *Facebook*, što je vjerojatno utjecaj okoline i vremena u kojem živimo. Pri uspoređivanju rezultata između djevojčica i dječaka, odnosno određivanju koji su od njih uspješniji, može se zaključiti da se djevojčice bolje služe hrvatskim standardnim jezikom.

Literatura:

1. Alerić, M. (2006). Imanentna gramatika u ovladavanju standardnojezičnom morfologijom. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 2, 190-206.
2. Anić, Š., Klaić, N. i Domović, Ž. (2002). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Sanipus.
3. Babić, S., Finka, B. i Moguš, M. (1971). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Babić, S. i Težak, S. (1996). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Brabec, I. (1969). Sutlanski ikavci. *Kaj*, 5, 25-28.
6. Brozović, D. i Ivić, P. (1988). *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža.
7. Gazdić-Alerić, T. i Alerić, M. (2012). *Ovladavanje imanentnom i normativnom gramatikom hrvatskoga jezika*. *Bjelovarski učitelj*, 17, 1-2, Bjelovar: Ogranak Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora Bjelovar; 10-20.
8. Horvat, J. i Jakolić, B. (ur.) (2007). *Donjosutlanski govor i običaji: zbornik kajkavske ikavice*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Ivšić, S. (1936). Jezik Hrvata kajkavaca. *Ljetopis JAZU*, 48, 47-88.
10. Hanzir, Š. i dr. (2015). *Rječnik kajkavske donjosutlanske ikavice*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
11. Hranjec, S. (1995). *Hrvatska kajkavska dječja književnost*. Čakovec: Zrinski.
12. Jakševac S. (1977). Pjesme spjevane na kajkavskoj ikavici. *Forum*, 16 (10-11), 762-766.
13. Krivošić, S. (1992). Slike iz prošlosti zaprešićkog kraja od 1209. do 1903. *Zaprešićki godišnjak*, 2, 177-223.
14. Krivošić, S. (1979). Porijeklo sutlanskih ikavaca. *Republika*, 35 (7-8), 749-763.
15. Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Puljak, L. (2011). Uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezičnokomunikacijske kompetencije učenika mlađe školske dobi. *Časopis za Hrvatske studije*, 7, 293-305.
17. Vulić-Vranković, S. (2015). Hrvatski dijalekti i mjesni govori u nastavi. U: A. Suvala i J. Pandžić (ur.), *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje; 78-82.

Prilog 1 *Instrumentarij za istraživanje – nastavni listići za učenike*

Zaokruži: DJEČAK DJEVOJČICA

Upiši koliko imaš godina _____

Razred: _____

Mjesto rođenja: _____

1. Napiši riječi standardnim (književnim) jezikom.

1. raca – _____
2. hiža – _____
3. mutit se – _____
4. hodit – _____
5. črn – _____
6. cista – _____
7. mliko – _____
8. stara mama – _____
9. dida – _____
10. srdit – _____
11. spominat se – _____
12. dvorišće – _____
13. fejst – _____
14. kričat – _____
15. polafko – _____

2. Napiši rečenice standardnim (književnim) jezikom.

1. Deca se mutiju h dvorišču.

2. Črna raca polafko hodi po cisti.

3. Stara mama fejest kriči kaj joj se mluko razlilo.

4. Dida je srdit i neče se z menom spominat.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOGA RADA

kojom izjavljujem da sam ja, Katarina Komar, samostalno izradila diplomski rad *Zavičajni idiom u nastavi Hrvatskoga jezika od 1. do 4. razreda osnovne škole – primjer kajkavske ikavice* pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Tamare Gazdić-Alerić, a pri izradi rada pomagala mi je doc. dr. sc. Martina Kolar Billege. U radu sam primijenila metodologiju znanstvenog istraživačkog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.